

דיני עונשין

קורס מס' 849330930, מרצה: כבוד השופט הרן פיינ.
חובר ע"י יורם ארז, מדור ניצבים, תשפ"ד, אונ' בר-אילן,
שנה ב', סמסטר א'.
08-9456849 050-7322356

הערה: השופט (המרצה) דיבר על המשפט הפלילי מבלי להסתייע במצגת. הוא עבר מנושא לנושא באופן חופשי. לכן, החומר אינו מסודר לפי נושאים, ולעתים יהיה מעבר חופשי מנושא לנושא, ללא קשר בין הנושאים. ישנן פסקאות שלמות שהן תמלול של דבריו. במקרים בהם מושגים לא היו ברורים, פניתי לעזרת רשת האינטרנט.

תוכן העניינים

3	הקדמה
3	סייגים לאחריות במשפט הפלילי
3	שלוש קטגוריות של חוק העונשין
4	מושגים
4	מנס ריאה (mens rea)
4	אקטוס ריאוס (actus reus)
4	עיקרון הסימולטניות
4	עבירה
4	פקודה
4	פקודת הפרשנות
4	חוק הפרשנות
5	המקורות העיקריים של המשפט הישראלי
5	הרכב פסק הדין
5	מקרה דונוגיו נגד סטיבנסון 1932
6	מקרה אליס מילר
6	המנהג (Custom)
7	מבנה העבירה הפלילית
7	כללי
7	עיקרון החוקיות
7	מעשה וכוונה
7	דרישת מחשבה פלילית
7	רשלנות
7	אחריות קפידה
8	פסק דין Fagen נגד Metropolitan police (1965)
8	פסק דין אחמד ג'ממה נגד מדינת ישראל 1975
9	מבנה מערכת בתי המשפט בישראל
9	ערעורים
10	צדק
10	כללי הצדק הטבעי
10	טבלת הזכויות של הופלד
10	טענה מקדמית
11	מאפייני דיני העונשין
12	סעיף 1 לחוק העונשין. אין עונשין אלא אם כן מזהירין
13	פרשנויות לסעיפים שונים בחוק העונשין
13	סעיף 18 לחוק העונשין - מבנה היסוד העובדתי
13	4 יסודות העבירה הפלילית
13	העקרונות הבסיסיים של המשפט הפלילי
13	עקרון החוקיות
14	חובת פרסום
15	הפרשנות במשפט הפלילי
15	עפ"י הפרשנות הטבעית והפשטה
15	פסיקה לקולא
15	פסק דין חיים מזרחי 1979
15	פסק דין בנימין סוויסה 2005
16	פסק דין מרים תורג'מן 1965
16	פסק דין הלנה תורג'מן 1991
18	אנוש בר-שלום נ' מדינת ישראל 1969
18	אנוש בר-שלום נ' מדינת ישראל 1971
19	אהובה לוי נגד מדינת ישראל 1999
19	עמוס רומנו נגד מדינת ישראל 1999
20	הירש ברנבלט נ' היועץ המשפטי לממשלה 1964
20	מוחמד ג'בארין נגד מדינת ישראל 1996
21	מדינת ישראל נגד בנימין כהנא 1997
21	נטלים ודרכי הוכחה במשפט הפלילי
22	התביעה
23	הנאשם
23	מושגים בלטינית שצריך לזכור

הקדמה

מטרת הקורס היא להסביר מהו חוק העונשין. במהלך הקורס אף נלמד לקרוא ולהבין פסקי דין.

ב-1948, עם הקמת המדינה אומצו החוק העונשין והחוק הבריטי. לאחר מכן, ב-1977 נכתב חוק העונשין הישראלי. בהמשך, ב-1994, בא תיקון 39 שנחקק בכנסת, שבו הוחלף החלק הכללי של החוק (סעיפים 1-34) בחלק כללי חדש. ב-20/30 שנים האחרונות התחלנו לאמץ את הדין האירופי.

סייגים לאחריות במשפט הפלילי.

ישנם מצבים בהם אדם עושה מעשה והוא יודע שהוא עובר עבירה, ולמרות זאת החברה לא מעוניינת להענישו. לדוגמה: אדם שמתנפל עליכם ומנסה לגנוב מכם את הארנק ואתם מתנגדים ותוקפים אותו פיזית. לכאורה, אתם עוברים עבירה פלילית בעצם התקיפה - סעיף 378 לחוק העונשין (ללא קשר למעשה שלו). דוגמה נוספת: אדם שמעשן לידכם במקום ציבורי, למורת רוחכם - זוהי עבירה פלילית של תקיפה ששנתיים מאסר בצידה.

אז מהו הסייג כאן? הסייג הוא שאנו מכירים בעובדה שהאדם עבר עבירה אבל החברה לא מעוניינת להענישו.

ישנם 3 סייגים לאחריות פלילית:

- כורח - שולל את פליליות מעשה העבירה שנעשה תחת איום של פגיעה חמורה בחייו, בחירותו, בגופו או ברכושו של עושה המעשה או של זולתו. וזאת משום שמעשה העבירה נכפה על העושה באיום שהעמידו בסכנה שהדין אינו מחייב אותו לשאת בתוצאות מימושו.
- הגנה עצמית - שלילת פליליותו של מעשה שנעשה כלפי תוקף במטרה להדוף תקיפה שלא כדין.
- צורך - שולל את פליליותו של מעשה, שהיה דרוש באופן מיידי להצלת חייו, חירותו, גופו או רכושו של עושה המעשה או של זולתו, מסכנה מוחשית של פגיעה חמורה הנובעת ממצב דברים נתון. וזאת כאשר לא הייתה לעושה המעשה דרך אחרת להשגת התכלית האמורה.

לא צריך לזכור

שלוש קטגוריות של חוק העונשין

חוק העונשין מתחלק לשלוש קטגוריות עיקריות:

דיני ראיות

סדר הדין הפלילי

דיני עונשין

- **דיני עונשין** - אוסף הכללים, החוקים המגדירים התנהגויות אסורות על פי חוק - עבירות. דיני העונשין הן הבסיס לחוק הפלילי. לרוב, החוקים אוסרים על התנהגות מסוימת (אל תגנוב, אל תרצח). מעט מאוד חוקים מחייבים התנהגות או פעולה מסוימת.
- **סדר הדין הפלילי** - זהו ענף פרוצדורלי שקובע איך ומתי מעמידים למשפט. למשל: את מי מותר או אסור לעצור? באילו תנאים ניתן לעצור עד תום ההליכים? איך בנוי כתב אישום? מה כתב אישום צריך להכיל? אילו סוגי חקירות ניתן לקיים? וכו'.
- **דיני ראיות** - אוסף כללים שמגדירים מה מותר להביא לבית המשפט ומה לא קביל או מה לא רלוונטי. מי רשאי להעיד, מי פסול לעדות, אילו ראיות בית משפט רשאי לקבל או לא לקבל (כמו עדות שמיעה). ישנם בעלי מקצוע או אנשים שיש להם חסינות מעדות, בגלל חסיון. למשל: אנשי דת (כומר אדם התוודה בפניו), פסיכולוגים (בנוגע למטופלים שלהם), עורכי דין (הלקוחות שלהם), קרימינולוגים, רופאים וכו'.

מושגים

מנס ריאה (mens rea)

הכוונה - היסוד הנפשי הנדרש להתקיימות העבירה הפלילית. אדם עבר עבירה רק אם ביצע אותה במחשבה פלילית (בשונה מליקוי נפשי).

במסגרת דיני הראיות אנו תמיד נצטרך להוכיח את הכוונה (מנס ריאה) ואת המעשה (אקטוס ריאוסי).

אקטוס ריאוסי (actus reus)

המעשה הפלילי. עקרון האומר שלא די בכוונה פלילית, או מחשבה פלילית כדי להטיל אחריות פלילית - ויש צורך גם בהתנהגות פלילית.

עיקרון הסימולטניות

ישנה חובה משפטית להוכיח ש"האקטוס-ריאוסי" ו"המנס-ריאה" התקיימו בו זמנית. כלומר, על מנת להרשיע יש צורך להוכיח גם מעשה רע וגם כוונה רעה.

עבירה

עבירה היא התנהגות המאופיינת בהצטברותם של כל או רוב קווי האופי הבאים: פגיעה באינטרס הציבורי ובמוסר, בעקבותיה צפוי אדם להענש, בעקבות הליך משפטי, אשר השליטה לגבי פתיחתו של ההליך, ניהולו של ההליך ומימוש תוצאותיו של ההליך מסורים בידי הריבון.

אבל, מהי פגיעה באינטרס הציבורי? מהו אינטרס ציבורי? אין על כך תשובה ברורה עד היום. ומהו מוסר? לכל אחד יש מוסר אישי. גם לכך אין תשובה ברורה.

פקודה

חקיקה ראשית שנחקקה על ידי הנציב העליון בימי המנדט הבריטי בארץ ישראל או על ידי מועצת המדינה הזמנית. פקודת סדרי השלטון והמשפט שנחקקה עם קום מדינת ישראל על ידי מועצת המדינה הזמנית אימצה לתוך המשפט הישראלי את המשפט המנדטורי.

פקודה היא אקט חקיקה מנדטורי או עותומני.

הסיבה לשימוש במונח פקודה, ולא במונח חוק, הוא כדי להבדיל בין חקיקה שנעשתה על ידי גוף נבחר וגוף שאינו נבחר.

פקודת הפרשנות

פקודת הפרשנות מגדירה עבירה כ"מעשה או מחדל שדינם ענישה".

מעשה = עשייה, ביצוע פעולה

מחדל = מלשון "חדל", לחדול מביצוע מעשה.

חוק העונשין מוגבל לטריטוריה. כלומר, רק לשטחי מדינת ישראל. אם כי, ניתן לשפוט אנשים שביצעו עבירות מחוץ לתחומי מדינת ישראל (לדוגמה: חוק עשיית דין בנאצים - משפט אייכמן).

חוק הפרשנות

חוק תשתיתי יסודי של מדינת ישראל אשר קובע כללים לפרשנותם של כלל החוקים. החוק כולל הגדרות למונחים נפוצים. לדוגמה: מה פירוש המושג "חלוט"? מהי הגדרה של יום (מחצות הלילה עד חצות הלילה), מהו חוק, מהו חיקוק, מהו תצהיר, מהי תקנה, וכו'. [קישור לחוק הפרשנות](#).

המקורות העיקריים של המשפט הישראלי

המשפט הישראלי מסתמך על שלושה מקורות:

- **החוק** - החקיקה הראשית של הכנסת (בהבדל מחקיקת משנה שהן תקנות למיניהן). **"אין ענישה אלא לפי חוק - אין עבירה ואין עונש עליה אלא אם כן נקבעו בחוק או על פיו"**. **"על פיו"**, הכוונה לתקנות שכל שר רשאי להתקין על החוק (תוספות לחוק).
- **הפסיקה** - פסיקה של בית המשפט העליון. לפי חוק יסוד השפיטה, סעיף 20: **"הלכה שנקבעה בבית משפט תנחה בית משפט של דרגה נמוכה ממנו"**. סעיף 20-ב': **"הלכה שנקבעה בבית משפט עליון מחייבת כל בית משפט, זולת בית המשפט העליון"**. פסק דין **סופי** של בית המשפט העליון נקרא **"מעשה בית דין"** או בלטינית **"Res judicata"**. הלכה כזאת של בית המשפט העליון היא התקדים המחייב.
- **המנהג** - התנהגות מסוימת בחברה שמאומצת על ידי בית המשפט. לדוגמה: לאחר הקמת המדינה, בית המשפט העליון הישראלי קבע שיש מנהג מחייב שכאשר מפטרים אדם, הוא זכאי לפיצויי פיטורין. רק בשנות ה-50 נחקק חוק פיצויי פיטורין. דוגמה נוספת: היה פסק דין שקבע שיש לפעול על פי המנהג ולשלם 2% על כל עסקת מקרקעין, למרות שזה לא הופיע בחוק.

הרכב פסק הדין

כל פסק דין, גם במשפט האזרחי וגם במשפט הפלילי, מורכב משני חלקים:

- **הגיון ההחלטה (Ratio decidendi)** - זהו החלק הראשון. החלטת השופט המחייבת.
- **אמרת אגב (Obiter dictum)** זהו החלק השני. כל יתר הדברים בפסק הדין שאינם רציו. אמרות האגב של השופט שאינן מחייבות. כאשר בית המשפט דן במקרה העומד בפניו ומחליט בו, קורה שבית המשפט דן בשאלות אגביות, ואומר אמרות שאינן נחוצות לצורך עצם ההכרעה בסכסוך שבין הצדדים לפניו.

מקרה דונוגיו נגד סטיבנסון 1932

שתי חברות הלכו לפאב כדי לשתות. החברה הזמינה שני בקבוקי בירה. אחד לה ואחד לגב' דונוגיו. החברה היא ששילמה עבור שני הבקבוקים. כשגברת דונוגיו הגיעה לתחתית הבקבוק היא ראתה בו חילזון. אז היא התמוטטה נפשית ואושפזה בבית החולים (גם קיבלה טיפול פסיכיאטרי. הגב' דונוגיו ביקשה להגיש תביעה כספית. השאלה היא את מי היא תתבע: (1) את החברה? (2) את בעל הפאב (3) או את יצרנית הבירה?

נשאלת השאלה, כיצד יכולה בכלל הגב' לתבוע אם לא קיים כל קשר משפטי בין בעל הפאב לגב', שהריי מי שרכשה את הבירה היא החברה. איזה קשר משפטי קיים בין הגב' ליצרנית הבירה, שהריי הקשר המשפטי קיים בין היצרנית לבעל הפאב. אם כן, מי צריך לפצות את גב' דונוגיו?

בסופו של דבר בית המשפט קבע כי יצרנית הבירה היא זו שתישא באחריות, כשהוא מתבסס על חוק יחסי שכנות, שקובע כי **"כל מי שהוא שכן שלך ועלול להיפגע ממעשה שלך, יש לך מחויבות כלפיו"**. במקרה זה ההתייחסות לגב' דונוגיו היתה כאל שכנה של יצרנית הבירה מעצם העובדה שהתקיים קשר עקיף בין היצרנית לבין הלקוחות ששותים את הבירה.

הרציו של פסק הדין הוא שכל יצרן בירה אחראי לכל מי שנפגע משתיית הבירה - זה העיקר.

האוביטר הוא כל הסיפור שמסביב. המקרה הספציפי של גב' דונגיו הוא לא העיקר אלא מקרה אגבי שממחיש סיטואציה שיכולה להתקיים באינספור מצבים.

מקרה אליס מילר

בשנת 1994, בעת שהייתה סטודנטית לאווירונאוטיקה בטכניון במסגרת העתודה האקדמית, עתרה לבג"ץ נגד משרד הביטחון ונגד צה"ל בעניין אי קבלתה למיונים לקורס טיס וזאת רק משום היותה אישה. עתירתה נתקבלה על ידי בג"ץ

רציו צר: כל אישה יכולה להתמין לקורס טיס.

רציו רחב: כל אשה יכולה להתמין לכל יחידה בצה"ל.

אוביטר: המקרה הפרטי של אליס מילר.

המנהג (Custom)

למנהג ארבעה מאפיינים עיקריים

- הוא עתיק יומין
- הוא מפורסם וידוע בציבור
- הוא כללי
- הוא בעל תודעת חיוב (אנשים מבינים שהוא מחייב אותם).

קונסואטודו (Consuetudo) - מנהג בעל תודעת חיוב. מנהג מחייב. מנהג שיוצר חוק/דין.

דסואטודו (desuetudo) - מנהג שעומד בניגוד ללשון החוק, אך הוא מחייב. או מנהג מבטל הלכה. היא דוקטרינה משפטית שלפיה נורמה שנקבעה בחקיקה ראשית או בחקיקת משנה פוקעת ואינה ניתנת לאכיפה כאשר נוצר נהג של העדר-אכיפה. חוסר שימוש ארוך ורציף בנורמה נוטל ממנה את תוקפה, לפחות במובן זה שמערכת בתי המשפט לא תיאזר להעניש את מי שהפר את אותה הנורמה.

דוגמה בג"צ משנת 2000: שם העותר - שץ נגד שר המשפטים, שץ הורשע בעבירת רצח של בת זוגתו, הוא נידון למאסר עולם, בבית המשפט הוא הודה שהוא הכה את חברה שלו, הודה שהיא נחנקה וזה גרם למותה אבל הוא טען שלא הוא החונק, שלושה שופטים בבית המשפט המחוזי לא קנו את הטענה הזו. במהלך התקופה של המאסר הוא ביקש פעמיים מנשיא המדינה הקלה בעונש/חנינה. הנשיא עזר וייצמן דחה את הבקשות שלו בטענה שהוא לא נותן חנינה לשלושה סוגי עבריינים: אנסים, סוחרי סמים ורוצחים. לאחר שעזר וייצמן פרש, הנשיא קצב נבחר והוא החליט לקצוב את העונש ל-30 שנים. אחר כך שץ עתר לבג"צ במטרה להחיל את הנהוג של קציבת העונש ע"י הנשיא למנהג, הוא טען שהוא עושה את זה בשביל כל 'חבריו' שנידונים למאסר עולם. הוא טען שיש מנהג מחייב שמאסר עולם בישראל הוא רק 25 שנה, התעוררה שאלה האם באמת יש מנהג מחייב שמאסר עולם מסתכם ב-25 שנים? מאסר עולם הוא כשמו כן הוא - עד סוף החיים. הנהוג היה שהנשיא יכול לקצוב את העונש ממאסר עולם ל-40 שנים. שליש מתוך 40 שנים הוא 25 שנים. שץ ביקש להפוך את הנהוג למנהג מחייב. נשיא בית המשפט העליון אהרון ברק אמר ששץ טועה משום שהוא לא הצליח להוכיח תודעת חיוב: "לא הצלחת להוכיח שיש מנהג מחייב". כלומר, שהנשיא חייב לקצוב את העונש במקום מאסר עולם ל-40 שנים. נשיא בית המשפט העליון טען אף יותר מזה - שהוא לא רוצה להגביל את הסמכות של נשיא המדינה וזה לא בסמכותו.

דוגמה נוספת - פסק דין משנת 1971, המערער הוא אליהו בחמוצקי נגד מדינת ישראל, ערעור פלילי, בנושא - עסקאות הטיועון, השופט חיים כהן פסק במשפט הזה, חיים כהן אמר 'תראו יש לנו מנהג של הסכמי טיועון, בינינו - זה הסכם לא חוקי, משום שמדינת ישראל והפרקליטות מחויבים להעמיד אדם לדין כל פעם שיש להם שכנוע שהם יכולים להעמיד אותו לדין, אבל היתרונות של זה עדיפים על החסרונות ומשום שכבר הכרנו בנוהג הזה כמנהג מחייב אין טעם 'לבכות' על מה שנעשה.

קונסואטודו

דסואטודו

פרופ' רות בן ישראל על תהליך

היווצרותו של מנהג: "תחילתו

בהתנהגות של אנשים מסוימים המעוגנת ברצונם. עם חלוף העיתים, כשרבים נוטים לחקות אותה התנהגות מכוח רצונם המפורש או הנסתר, נוצרת כבר מחזוריות המביאה למעשה לעיצובו של נוהג חוזי בנידון."

מבנה העבירה הפלילית

כללי

- עבירה פירושה מעשה שעומד בניגוד להוראת חוק (אגב, אין עבירה אזרחית - יש עוולה אזרחית).
- כלל הוא כי אם אין חוק שאוסר את המעשה - אין עבירה.
- כלל נוסף הוא כי החוק חל מרגע חיקוקו ולא באופן רטרואקטיבי (למעט חוק עשיית דין בנאצים ועוזריהם).

עיקרון החוקיות

סעיף 1 לחוק העונשין מבטא את "עיקרון החוקיות". כותרת השוליים היא **"אין ענישה אלא לפי חוק"**. הסעיף קובע כי "אין עבירה ואין עונש עליה, אלא אם כן נקבעו בחוק או על פיו". "על פיו", הכוונה שהשר יכול להתקין תקנות שנשענות על אותו חוק. הבסיס לכל עבירה הוא החוק. הכנסת היא המחוקק. לבית המשפט אין סמכות לחוקק חוקים.

מעשה וכוונה

כל עבירה מורכבת משני מרכיבים: היסוד העובדתי - המעשה **אקטוס ריאוס (actus reus)** והיסוד הנפשי - הכוונה **מנס ריאה (mens rea)**

מבנה היסוד העובדתי מתואר בסעיף 18 לחוק העונשין וקובע כי עבירה יכולה להיעשות **במעשה**, או **במחדל**.

- **מעשה** הוא מעשה אקטיבי המפר את החוק.
- **מחדל** הוא הימנעות מעשייה שהיא חובה לפי כל דין או חוזה (מהמילה לחדול).

<p>חוזה מכללא</p> <p>הסכם שלא נאמר במפורש בין הצדדים, אך הוא משתמע מתוך התנהגותם.</p>

דוגמה להפרת חוזה: בני זוג שמעסיקים עוזרת. העוזרת כועסת על בני המשפחה מסיבה כלשהי. העוזרת "מחליטה" באחד הימים להשאיר את חלון פתוח ועוזבת את הבית. גנב נכנס דרך החלון ו"מנקה" את הבית. ניתן להעמיד לדין את העזרת על הפרת חוזה (לא במובן של חוזה עסקי). מדובר ב"**חוזה מכללה**" שמחייב את העוזרת לשמור על הבית. על בסיס חוזה זה ניתן להרשיעה בפלילים.

דרישת מחשבה פלילית

סעיף 19 לחוק העונשין קובע כי: **"אדם מבצע עבירה רק אם עשאה במחשבה פלילית, זולת אם - (1) נקבע בהגדרת העבירה כי רשלנות היא היסוד הנפשי הדרוש לשם התהוותה; או (2) העבירה היא מסוג העבירות של אחריות קפידה"**. סעיף 19 אומר כי לא ניתן להרשיע אדם, אלא אם כן ניתן להוכיח שהיתה לו כוונה פלילית.

רשלנות

ניתן להרשיע אדם גם ברשלנות, למרות שלא הוכחה כוונה. למשל: מהנדס שהתרשל ואישר מבנה שקרס על דייריו, או רופא שדיבר בטלפון תוך כדי ניתוח ושכח מכשיר בבטנו של המנותח. דוגמה קלאסית לרשלנות היא נהיגה במהירות מופרזת שגורמת לתאונה.

סעיף 21 לחוק הפרשנות מגדיר רשלנות כ"**אי מודעות לטיב המעשה, לקיום הנסיבות או לאפשרות הגרימה לתוצאות המעשה, הנמנים עם פרטי העבירה, כשאדם מן היישוב יכול היה, בנסיבות הענין, להיות מודע לאותו פרט"**.

אחריות קפידה

(אחריות אבסולוטית) היא מתוארת בסעיף 22 לחוק העונשין וקובעת. כי **"(א) אדם נושא באחריות קפידה בשל עבירה, אם נקבע בחיקוק שהעבירה אינה טעונה הוכחת מחשבה פלילית או רשלנות; (ב) לא יישא אדם באחריות לפי סעיף זה אם נהג ללא מחשבה פלילית וללא רשלנות ועשה כל שניתן למנוע את העבירה; הטוען טענה כאמור - עליו הראיה"**. זה מקרה נדיר בו אין צורך להוכיח כוונה או רשלנות אלא רק אקטוס ריאוס (המעשה). מקרה זה הוא היחיד בו נטל השכנוע הוא על הנאשם והתביעה אינה צריכה להוכיח כי היה מודע לקיום נסיבות העבירה או כי התרשל במעשיו. אם יוכיח

הנאשם כי לא נהג במחשבה פלילית או ברשלנות ועשה כל שניתן למנוע את העבירה, לא ניתן יהיה להטיל עליו אחריות לעבירה.

דוגמאות לאחריות קפידה:

- נהיגה בשעות החושך ללא הפעלת פנסי הרכב, לפי תקנה 97(א) לתקנות התעבורה.
- גרימת רעש, ריח או זיהום אוויר בלתי סבירים, לפי חוק למניעת מפגעים.
- אי תשלום שכר מינימום, לפי חוק שכר מינימום.

דוגמאות לעיקרון הסימולטניות - אקטוס ריאוס ומנס ריאה.

פסק דין Fagen נגד Metropolitan police (1965)

אדם בעיר קטנה באנגליה נהג ברכבו ושוטר הורה לו לעצור בצד על מנת לבדוק רשיונות. הנהג הסיט את ההגה הצידה כדי לחנות בצד ועלה עם גלגל הרכב הקדמי על רגלו של השוטר. השוטר דרש מהנהג לזוז. מסיבה לא ברורה התפתחו דין ודברים בין הנהג לשוטר, ואז הנהג החליט לכבות את המנוע כשהגלגל על רגלו של השוטר.

פייגן הועמד לדין בעבירה של תקיפת שוטר. סנגורו של הנאשם טען כי אין כאן עבירה פלילית.

האקטוס ריאוס במקרה זה היא עלייה עם הגלגל על רגלו של השוטר. המנס ריאה נוצר רק לאחר מכן, לאחר הוויכוח עם השוטר, כשהוא אמור להתקיים לפני ביצוע העבירה (הוא הכוונה לביצועה). לכאורה לא התקיים עיקרון הסימולטניות.

בית המשפט לא קיבל את טענתו של הנאשם וטען כי קיימת כאן **"התנהגות נמשכת"**. כלומר, בשלב מסוים **המנס-ריאה והאקטוס-ריאוס** השתלבו יחדיו. הכוונה לפגוע נוצרה כאשר הנאשם כיבה את המנוע בידעו כי גלגל הרכב נמצא על רגלו של השוטר.

שופטי הרוב טענו שאם יש התנהגות נמשכת, שבשלב מסוים יש זהות בין המנס-ריאה והאקטוס-ריאוס, האדם אשם. שופט המיעוט טען כי לא ניתן להרשיע אדם על סמך העדר סעיף ("התנהגות נמשכת" היא פיקציה שבית המשפט "המציא" לצורך הדיון).

לסיכום: **"מנס-ריאה"** ו**"אקטוס-ריאוס"** חייבים להתקיים סימולטנית, אלא אם כן מתקיים מקרה חריג של **"התנהגות נמשכת"**.

פסק דין אחמד ג'ממה נגד מדינת ישראל 1975

בחודש דצמבר 73 נמצאה גופה. של אישה בשם מסעדה ג'ממה, שהייתה קרובת משפחה וארוסתו של המערער. מסעדה כנראה שהתחרטה ולא רצתה להנשא לאחמד. אחמד היכה אותה בראשה באמצעות מקל והיה בטוח שהיא מתה. מאוחר יותר הוא השליך את גופתה לבאר שהייתה בחצר הבית. בנתיחה שלאחר המוות נתגלו אצלה מים בריאות, מה שהביא למסקנה שמסעדה מתה מבליעת מים שהיו בבאר (מוות בטביעה).

ג'ממה הועמד לדין באשמת רצח. הוא הודה שאכן היכה אותה בראשה ואף בכך שהשליך את גופתה לתוך הבאר. הוא הודה שניסה להעלים ראיות, אך טען כי לא היתה כאן עבירת רצח מכיוון שכשהשליכה אל הבאר היא היתה חיה. לכן, עיקרון הסימולטניות לא קיים כאן - המנס-ריאה (כוונה לרצח) והאקטוס-ריאוס (הרצח עצמו) לא התקיימו ביחד.

השופט לנדאו כתב:

"הטענה חריפה איך אין לקבלה. מהלי כוונה להרוג את המנוחה במכה או בחניקה? מהלי כוונה להורגה בטביעה? כוונה להרוג היתה שם מכל מקום, וסדרת הפעולות של המערער שהייתה רצופה מבחינת הכוונה, השיגה את מטרתה ואין נפקא מינה שבפועל מבחינה אובייקטיבית השיג המערער את מטרתו מאוחר יותר מאשר האמין. כן הוא ביתר שאת, כאשר מתקצרת גם רציפות הזמן של פעולות המערער בין תקיפת המנוחה

לבין השלכתה לבאר, כפי שבית המשפט המחוזי קבע בדברי הסיכום. על יסוד האמור, יש לדעתי לדחות את הערעור."

בדבריו טוען השופט לנדאו כי למערער הייתה כוונה פלילית מלכתחילה וכי בשלב מסוים האקטוס-ריאוס והמנס-ריאה התאחדו בסדרת הפעולות שביצע המערער ואין זה משנה באיזה שלב זה קרה. הריי שבסוף השיג המערער את מטרתו.

שני השופטים האחרים הסכימו עם דבריו של לנדאו והערעור נדחה.

מבנה מערכת בתי המשפט בישראל

מבנה מערכת המשפט הישראלית הוא תעתיק של מערכת המשפט התורכית.

*הערה: יש הבדל בין בית משפט לבית דין. **בית דין** הוא מוסד המוסמך לפסוק בסכסוכים, לרוב בתחום מסוים ומוגדר. למשל: בית הדין לעבודה, בית דין צבאי, בית דין ימי, בתי הדין הרבניים, בית הדין של ההתאחדות לכדורגל, בתי הדין של לשכת עורכי הדין.

מערכת בתי המשפט הישראלית בנויה משלוש ערכאות:

במשפט הפלילי כל בית משפט יכול לדון בסוג מסוים של עבירות.

- **בית משפט שלום** (רשאי לדון בעבירות של חטא ועוון - עד 7 שנות מאסר)
- **בית משפט מחוזי** (דן בעבירות של פשע בלבד)
- **בית המשפט העליון** (כולל בג"צ) בית משפט עליון לא דן בראיות אלא שומע אך ורק ערעורים]

קיימים 3 סוגי עבירות:

- **חטא** - העבירה הקלה ביותר שהעונש המקסימלי בגינה הוא עד 3 חודשי מאסר.
- **עוון** - כל עבירה שעונשה המקסימלית הוא בין 3 חודשים לשלוש שנים.
- **פשע** - כל עבירה שעונשה הוא שלוש שנים עד מאסר עולם/מיתה.

*הערה: בשל עומס עצום שנוצר על בתי המשפט המחוזיים, המחוקק שינה את החוק והוסיף סמכויות לבית משפט שלום, אשר מאפשרות לו לדון בעבירות פשע (בעיקר עבירות סמים), ובתנאי ששופט שלום לא יוכל לגזור עונש העולה על 7 שנות מאסר.

ערעורים

על פי החוק בישראל, לכל אדם יש זכות אוטומטית לערער על פסק דין.

סוגי ערעורים:

- **ערעור בזכות**: לא צריך לבקש רשות לערער.
- **ערעור ברשות**: ישי צורך בקבלת אישור לערער.

שלבי הערעור:

- **ערעור למחוזי**: תיק שנדון בשלום, ניתן לערער עליו אוטומטית למחוזי.
- **ערעור לעליון**: תיק שנדון מלכתחילה במחוזי (לא התחיל בשלום), ניתן לערער עליו אוטומטית לעליון.
- **בר"ע** (בקשת רשות ערעור): על פסק דין שהתקבל בשלום ניתן לערער אוטומטית במחוזי. אולם, כדי לערער בעליון על פסק דין של המחוזי (בתיק שהתחיל בשלום) יש להגיש בר"ע (בקשת רשות ערעור) לעליון.

בערעורים אין עדים וראיות נוספות. כל העדויות נשמעות וכל הראיות מוגשות בערכאה בה התחיל המשפט.

החלטת ביניים של בית משפט עליון לא מחייבת בית משפט בערכאה נמוכה. רק פסק דין חלוט מחייב ערכאות נמוכות.

כלל אי ההתערבות

הרוב הגדול של הערעורים נדחה, בשל **כלל "אי ההתערבות"**. ההנחה היא שבית המשפט בערכאה הנמוכה יותר שמע את העדים והתרשם מהם באופן ישיר. יש לו יתרון גדול יותר על הערכאה הגבוהה אשר אינה יכולה לשמוע את העדים.

צדקכללי הצדק הטבעי.

כללי הצדק הטבעי אינם מוגדרים במדויק ומעולם לא עלו על הכתב כשורת כללים מחייבת. המדובר בעקרונות בסיס מובנים מאליהם, אשר כל שיטות המשפט אימצו לבחינת השאלה האם הליך משפטי שהתקיים היה הוגן וראוי.

ישנם 3 כללי צדק טבעי:

- **"ישמע הצד האחר" (Audi alteram partem)** - משמעותו שהשופט לא יכול לקבל פסק דין מבלי ששמע את שני הצדדים.
- **"איסור משוא פנים" (Bias)** - לשופט אסור לדון בעניין שהשופט עצמו הוא צד בו או שיש לו עניין באחד הצדדים.
- **"חובת ההנמקה"** - כשהשופט נותן החלטה הוא חייב לנמק אותה (כדי שניתן יהיה לערער עליה).
* על פי המשפט העברי, דיין (שופט) יכול לקבל החלטה ללא הנמקה.

טבלת הופלד (1917)

חובה ← → זכות
זכות ← → חובה

טבלת הזכויות של הופלד

הופלד היה משפטן אמריקאי במאה שעברה והוא יצר את **"ריבוע הקסם המשפטי"** הפשוט, החכם והנכון. הריבוע אומר כך:

- מול כל זכות קיימת חובה
- מול כל חובה קיימת זכות

לדוגמה: אם אני בעלים של רכב, יש לי זכות בעלות על הרכב. ברגע שלי יש זכות בעלות על הרכב, לכל השאר יש חובה לא לפגוע ברכב. או הזכות של האחד לשקט ולשלווה מול החובה של האחר לשמור על השקט.

* **חשוב לזכור:** **"חופש"** אינו שווה ל**"זכות"**. למשל, **"חופש הדיבור"** אין משמעותו **"זכות הדיבור"**. לאדם יש חופש להביע את עצמו אבל אין לו זכות להשמיע את דבריו בדיון בבית משפט למשל. **"חופש ההתאגדות"** אינו **"זכות התאגדות"**. **"חוק חופש המידע"** אינו **"זכות הציבור לדעת"** (הציבור לא זכאי לדעת הכל). האם החופש להפגין משמעותו הזכות להפגין בכל מקום תוך פגיעה בזכויותיהם של אחרים?

טענה מקדמית

בחוק סדר הדין הפלילי, המחוקק קבע את סדר ניהול המשפט (איך מנהלים משפט).

בהליך ניהול משפט ישנו שלב **"טענה מקדמית"** - טענת הגנה העולה בדיון משפטי ומבקשת לבטל את הדיון ללא התייחסות לגופן של הטענות והראיות שהובאו לדיון, עקב פגם מהותי בעצם הגשת העניין לבית המשפט. הצגתה של טענה מקדמית היא בדרך כלל בתחילתו של המשפט, אך ניתן להעלותה גם בהמשכו.

קיימות 10 טענות מקדמיות:

1. חוסר סמכות מקומית: כתב האישום אמור להיות מוגש במחוז שיפוט אחר מזה שיש להגישו.
2. חוסר סמכות עניינית: בית המשפט שבו הוגשה התביעה אינו מוסמך לדון בה מחמת נושאה. דוגמה: לבית משפט השלום הוגשה תביעה נגד קטין, שהיא בסמכותו הבלעדית של בית משפט לנוער.
3. פגם או פסול בכתב האישום;
4. העובדות המתוארות בכתב האישום אינן מהוות עבירה;

5. זיכוי קודם או הרשעה קודמת בשל המעשה נושא כתב האישום: על מעשה מסוים ניתן להעמיד לדין רק פעם אחת.
6. משפט פלילי אחר תלוי ועומד נגד הנאשם בשל המעשה נושא כתב האישום;
7. חנינה: כאשר אדם קיבל חנינה טרם תחילת משפטו או במהלך המשפט.
8. חסינות: של אישיות דיפלומטית או חסינות חבר כנסת.
9. התיישנות: העבירה המדוברת התרחשה לפני זמן רב.
10. טענה מקדמית שנוספה לאחרונה (סעיף קטן 10) - **הגשת כתב האישום או ניהול ההליך הפלילי, עומדים בסתירה מהותית לעקרונות של צדק והגינות משפטית.**

צריך לזכור

דוגמה משפטית לסעיף 10:

מדינת ישראל נגד מרטורסיאן: הנ"ל (קאדט בכנסיה נוצרית בירושלים) פסע ברובע הנוצרי בירושלים, כשהוא לבוש בגדים של הכנסיה הארמנית וצלב גדול על חזהו. מולו פסע יהודי חרדי, וכאשר חלפו זה על פניו של זה, ירק לעברו היהודי (לא פגע). הקאדט שהתעצבן, היכה את היהודי בפרצופו, וגרם לו לשטף דם. נגד הקאדט הוגש כתב אישום בגין תקיפה. השופט שמע את העדויות של שני הצדדים והחליט למחוק את כתב האישום (על פי סעיף 149/10 - הטענה מקדמית שמוזכרת לעיל בסעיף 10).

הקאדט הארמני אישר בבית המשפט שהוא אכן פגע במתלונן, אך טען כי הוא עשה זאת מכיוון שנמאס לו מההתקפות הפיזיות והעלבונות החוזרות ונשנות מצד היהודים, רק בשל היותם של המותקפים נוצרים. נציגת הפרקליטות אישרה כי אכן זהו המצב ברובע הארמני הסמוך לרובע היהודי. כאמור, השופט החליט לזכות את התוקף. הסיבה היא שאנחנו היהודים סבלנו שנים רבות מאנטישמיות. השופט לא קיבל את העובדה כי יהודים במדינת ישראל יתנהגו כך כלפי בני דת אחרת. הוא ראה בכך לא רק פגיעה באחר, אלא פגיעה במדינה כולה ובשמה הטוב. ולכן, קבע כי יש למחוק את כתב האישום כנגד התוקף.

מדבריי השופט: "איפכא מסתברא, התרשמתי שבגלל אמונתו הדתית והמשמעות בדתו לשקר, ביקש הקאדט לדייק בדבריו. אשר על כן, הגעתי למסקנה שהמתלונן ירק יריקה בשני מטר לפני הנאשם ושקט היריקה פורש על ידי הנאשם כהבעת בוז לנצרות ולגלימת הכנסיה שהנאשם לבש. לעם היהודי היסטוריה ארוכה של אנטישמיות נוצרית שהביאה סבל רב ליהדות וליהודים, והדברים ידועים ואין צורך לפרטם. אין לסבול שאיש דת נוצרי יבזזה בשל דתו, בדיוק כפי שבלתי נסבל שיהודי יבזזה בהיותו יהודי. בעקבות נסיבות אלו יש בהעמדת הנאשם לדין בשל מכה בודדת שנתן לאדם שירק בפניו, כשהוא סובל שנים את הביזוי של יריקות בעת שהוא מסתובב בגלימה של הכנסיה, כשהוא לא זכה לכל מענה של הרשויות למצוקתו, משום סתירה מהותית לעקרונות של הצדק וההגינות המשפטית. אשר על כן אני מורה על ביטול כתב האישום."

מאפייני דיני העונשין

- **אין עונשין אלא אם כן מזהירין:** (Nula poena sine lege praevia). העקרון הזה בא לידי ביטוי בסעיף מס' 1 של חוק העונשין הישראלי, הקובע כי (ציטוט): "אין עבירה ואין עונש עליה, אלא אם כן נקבעו בחוק או על פיו".
- **אין עונש למפרע:** (סעיף 3 לחוק העונשין) חיקוק היוצר עבירה, לא יחול על מעשה שנעשה לפני יום פרסומו כדין, או יום תחילתו, לפי המאוחר.
- **ביטול העבירה לאחר עשייתה:** (סעיף 4 לחוק העונשין) נעברה עבירה ובוטל בחיקוק האיסור עליה - תתבטל האחריות הפלילית לעשייתה; ההליכים שהוחל בהם - יופסקו; ניתן גזר-דין - יופסק ביצועו; ולא יהיו בעתיד עוד תוצאות נובעות מן ההרשעה.
- **שינוי חיקוק לאחר עשיית העבירה:**
 - (סעיף 5א' לחוק העונשין) נעברה עבירה ובטרם ניתן פסק-דין חלוט לגביה, חל שינוי בנוגע להגדרתה או לאחריות לה, או בנוגע לעונש שנקבע לה, יחול על הענין החיקוק המקל עם העושה; "אחריות לה" - לרבות תחולת סייגים לאחריות הפלילית למעשה.

– (סעיף 5ב' לחוק העונשין) הורשע אדם בעבירה בפסק דין חלוט ולאחר מכן נקבע לאותה עבירה בחיקוק עונש, שלפי מידתו או סוגו הוא קל מזה שהוטל עליו – יהיה עונשו העונש המרבי שנקבע בחיקוק, כאילו הוטל מלכתחילה. למשל: אדם הורשע ונידון ל-10 שנות מאסר. לימים שונה החוק והעונש המירבי שניתן להטיל הוא 5 שנות מאסר. העונש יקוצר גם על מי שנידון ל-10 שנים. במידה וכבר ריצה את 5 השנים במלואן, הוא ייצא לחופשי.

סעיף 300 לחוק
העונשין קובע את עבירת הרצח הבסיסית: "הגורם בכוונה או באדישות למותו של אדם, דינו – מאסר עולם".

דוגמה לסעיף ב': רחמיאן נגד מדינת ישראל. בשנת 1992 רחמיאן נידון למאסר עולם אחרי שהורשע ע"י 3 שופטי מחוזי ברצח אישתו. רחמיאן ערער לבית משפט עליון. בית משפט עליון דחה את הערעור ופסק הדין הפך סופי וחלוט. בשנת 1995, שלוש שנים מאוחר יותר, נכנס לתוקפו סעיף 300 לחוק העונשין – (עונש מופחת) שנועד לאפשר לבית המשפט ליתן משקל לנסיבות מיוחדות של הנאשם (למשל, אדם חולה נפש) ולגזור עונש קל יותר, אף שמדובר בעבירת רצח שעונשה הינו מאסר עולם.

בשנת 2004, 10 שנים לאחר שהתיקון לחוק (300א) נכנס לתוקף, פנה רחמיאן לבית המשפט וטען שמותר לו ליהנות מעונש מופחת, בהסתמך על סעיף 300א, היות וכבר במשפט המקורי טען כי בזמן הרצח היה לקוי בנפשו.

בית משפט מחוזי דחה את בקשתו. עקב כך ערער רחמיאן לעליון. בית המשפט העליון קבע, כי דין פלילי מקל אינו חל למפרע במקרים בהם קיים פסק דין **חלוט**. בהתאם לכך, נקבע, כי לא ניתן להחיל באופן רטרואספקטיבי את סעיף 300א.

סופיות הדיון: הנשיא (בדימ') א' ברק קבע, כי יש בסעיף 300א לחוק העונשין משום הקלה בעונש במובן סעיף 5(ב) לחוק העונשין, גם אם לא שינה את עונש החובה שבעבירת הרצח. עם זאת, נקבע, כי אין להחיל את סעיף 300א על מקרים בהם ניתן פסק דין חלוט, שכן הדבר מחייב פתיחה מחדש של ההליך תוך היזקקות לפעילות שיפוטית לבחינת התקיימות התנאים המנויים בו. ההלכה לפיה דין פלילי מקל חל למפרע על הליכים תלויים, אך לא על הליכים שהסתיימו בפסק דין חלוט, נובעת מעקרון סופיות הדיון, אשר בלעדיו, יהא זה "קשה עד בלתי אפשרי לקיים מערכת משפטית".

סעיף 1 לחוק העונשין. אין עונשין אלא אם כן מזהירין

(Nula poena sine lege praevia). "אין עבירה ואין עונש עליה, אלא אם כן נקבעו בחוק או על פיו". כלומר, אם לא היה חוק בזמן שבוצעה העבירה, אזי זו לא נחשבת עבירה.

המקרה של לורד הו הו.

ג'ויס לאחר שנורה ונלכד

ויליאם ג'ויס, שנודע בכינויו "לורד הו הו", היה פשיסט ובוגד בריטי בשירות התעמולה של גרמניה הנאצית בעת מלחמת העולם השנייה. הוא למעשה היה אזרח אמריקאי שקיבל אזרחות בריטית באמצעות דרכון מזויף. לקראת מלחמת העולם השנייה הוא עבר לגרמניה הנאצית, ובמשך כל המלחמה הוא שידר שידורי רדיו לטובת הנאצים, כנגד הבריטים, במטרה לפגוע במוטיבציה הבריטית.

בתום המלחמה ג'ויס הוברח על ידי הנאצים להולנד, אך הוא נתפס שם בעיר קטנה, על ידי הבריטים. משם הוא הובא לאנגליה והועמד למשפט בשתי עבירות: 1. בגידה במלך, 2. חבירה לאויב.

על פי חוק הבגידה הבריטי משנת 1914, על מנת להרשיע אזרח בבגידה יש צורך בשני עדים. הבעיה הייתה שלא נמצאו שני עדים בכל הממלכה כדי להרשיע את ג'ויס. התובעים הצליחו לאתר רק עד אחד ששמע את שידוריו בזמן המלחמה וידע את זהותו.

הבריטים החליטו לשנות את החוק במהלך המשפט, וקבעו שבעבירת בגידה ניתן להסתפק בעד יחיד. החוק החדש איפשר לבריטים להרשיע את ג'ויס והוא הוצא להורג בתליה.

מתואר כאן מצב משפטי בו נוצר כורח לשנות את החוק במהלך המשפט על מנת להרשיע אדם – מקרה אשר מנוגד לסעיף 1 לחוק העונשין (אין עונשין אלא אם מזהירין).

פרשנויות לסעיפים שונים בחוק העונשין

רוב התיאוריות, כמו: מה זה מעשה? מה זה מחדל? מה זה אקטוס-ריאוס ומנס-ריאה? מה זו כוונה? מהם סייגים? וכו', כל אלה ועוד, לא היו מרוכזים במדינת ישראל באקט חקיקה אחד - כמו מה שמכונה היום "חוק העונשין".

לימים המדינה מינתה שני פרופסורים כדי שירכזו בקובץ אחד את כל התיאוריות המקדמיות של חוק העונשין. בסעיפים 1 עד 35 הם ריכזו את כל הבסיס התיאורטי של דיני עונשין.

סעיף 18 לחוק העונשין - מבנה היסוד העובדתי

ההגדרה הסוציולוגית לעבירה: התנהגות אנטי-חברתית שמסכנת ערך חברתי מוגן.

הדבר הנדרש כדי למצוא אדם אשם בעבירה, הוא להוכיח שהיה **מודע** למעשיו. למרות ש"מנס-ריאה" מדבר על כוונה, גם במודעות ישנו מרכיב תורם. שהרי, אם אדם מודע לעובדה שרשלנותו תגרום לעבירה ובכל זאת הוא מבצע אותה, הריי שימצא אשם ברשלנות, גם אם יטען שלא התכוון לכך. (למשל, הריגה ברשלנות, משמעותה כי האדם היה מודע לכך כי רשלנותו עלולה לגרום למותו של אדם ובכל זאת לא חדל ממעשיו).

4 יסודות העבירה הפלילית

- **היסוד העובדתי** - בוצע מעשה פלילי
- **היסוד הנפשי** - היתה כוונה פלילית
- **מבצע העבירה** - קיים אדם שביצע את העבירה
- **הערך המוגן** - האיסור הקיים בחוק.

הבסיס לצורך הרשעה הוא המעשה - ההתנהגות. ברוב המקרים אנו נצפה מהעבריינין להתנהגות ולא למחדל (הפסקה מביצוע פעולה מסוימת שמשמעותה עבירה). מחשבה בלבד או כוונה בלבד, אינן עבירות (דברים שבלב אינם דברים).

מעשה ללא כוונה פלילית אינו עבירה (Actus non facit reum nisi mens sit rea)

חשוב לזכור: כדי להרשיע אדם, צריך לשכנע את בית המשפט, מעבר לספק סביר שהנאשם אשם. חשוב להדגיש כי הכוונה היא שצריך להרשיע אדם מעבר לספק סביר ולא מעבר לכל ספק סביר. אין דבר כזה במשפט הפלילי "מעבר לכל ספק סביר". "מעבר לכל ספק סביר" זו הכרעה של 100%, ובבית המשפט לעולם לא תהיה הכרעה כזאת, שהריי תמיד יהיה ספק באשמתו של אדם (גם אם קטן).

סעיף 34כ"ב לחוק העונשין קובע כי "לא יישא אדם באחריות פלילית לעבירה, אלא אם בן הוכחה מעבר לספק סביר. (כל ספק סביר זה רק חיים ומוות).

העקרונות הבסיסיים של המשפט הפלילי

עקרון החוקיות

המשמעות היא שהחברה מזהירה אדם לגבי מה מותר ומה אסור. הביטוי העיקרי לעקרון זה הוא סעיף 1 לחוק העונשין - "אין עבירה ואין עונש עליה, אלא אם כן נקבעו בחוק או על פיו". כותרת השוליים של סעיף זה היא כי "אין ענישה אלא לפי חוק". העקרון הזה חשוב כדי שהאזרח ידע מה מותר ומה אסור לו לעשות. למשל, אזרח שנוהג במהירות 100 קמ"ש בכביש שהמהירות המותרת בו היא גם 100 קמ"ש - אינו עבריינין. אולם, אם מחר ישונה החוק והמהירות המותרת בכביש זה תהיה 80 קמ"ש, כל מי שייסע במהירות של 100 קמ"ש ייחשב עבריינין. אבל לא מי שנסע במהירות של 100 קמ"ש אתמול. החוק חל רק מרגע חקיקתו ולא למפרע.

מסתבר שבמקרים מסוימים, בית המשפט יוצר עבירה באמצעות פסיקה?

עקרון החוקיות: אין להעניש אדם על מעשה שעשה, אלא אם קיים חוק בעניין

בהקשר אי סמכותו של בית המשפט לחוקק חוקים או ליצור עבירות שאינן קיימות, השופט זילברג תבע את המשפט הקלאסי: "אין מחוקק בלעדיי המחוקק, ולו לבד נְתַכְנו עלילות החקיקה". הזכות, היכולת והסמכות לחוקק היא אך ורק בידי המחוקק.

מה קורה כשהחוק לא ברור? חוק לא ברור הוא חוק בעייתי. יותר מאוחר נדבר על פסק דין בעניין חברת אשד. בפסק דין זה הורשעה חברת אשד בסעיף בחוק (שכבר לא קיים), לפיו: "העושה מעשה העלול להביא לתקלה ציבורית, דינו מאסר 3 שנות". אבל מה זו תקלה ציבורית? כלומר - מהו ציבור? מיהו הציבור? למעשה, אין הגדרה של מהו "ציבור" במשפט הפלילי.

"תקלה ציבורית" - (Public mischief) זהו מונח משפטי. אך מדובר בביטוי עמום, כפועל יוצא מכך שלא ניתן להגדיר מיהו הציבור או מהו ציבור?

חובת פרסום

חובת פרסום: חובה לפרסם ברבים כל חוק חדש

אחד הכללים של עקרון החוקיות הוא שיש לפרסם את החוק. בפקודת סדרי החוק והמשפט נאמר שיש לפרסם כל חוק בעיתון רשמי שנקרא **"רשומות"**. זהו העיתון הרשמי של המדינה, בו מתפרסמות הודעות לציבור, כמו: חוקים, תקנות, אמנות, מינויים, וכו'. בשנת 2005 נחנך אתר האינטרנט של "רשומות" ומאז הוא מתעדכן באופן שוטף בעותקי PDF זהים למקור של "רשומות". הכלל הוא כי **מה שלא פורסם ב"רשומות" - לא קיים!**

בהמשך לכך בא הכלל שקובע כי "אי ידיעת החוק אינה פותרת מעונש". המחוקק יוצא מנקודת הנחה שהיות וכל חוק שנחקק מתפרסם בציבור, כלל הציבור מודע לו. בפועל, היות ובישראל יש למעלה מאלף חוקים, לא כולם מכירים את כל החוקים (גם השופטים).

בג"ץ אסלון נגד המושל הצבאי של הגליל - בשנת 1951 הורה המושל הצבאי לפנות את כל תושבי כפר עבריייה (דרום מזרח לנהריה. געתון ויחיעם של היום), משיקולי בטחון ולהרוס את הכפר (מלבד המסגד ובית הקברות). תושבי הכפר, מר אסלון וחבריו, נכנסו לכפר כדי לבדוק מה עלה בגורל בתיהם, אך גורשו. כך ניסו להיכנס במשך 3 פעמים לכפר וגורשו בכל פעם. אסלון הגיש בג"ץ ודרש שהמושל הצבאי יסביר מדוע הוא אינו מאפשר לו ולחבריו להיכנס לבתיהם. בדיון בבג"ץ טען הסנגור של אסלון כי הצו האוסר על כניסת תושבים לכפר לא פורסם ב"רשומות". לכן מדובר בפגיעה לגיטימית (מלשון לגאלי - חוקי). כלומר, היתה כאן תקנה שהייתה חייבת בפרסום שלא היה. השופט שבשבסקי נעתר לבקשה והוציא צו נגד המושל, בטענה כי מדובר ב"תקנה בת פועל תחיקתי". בסיכומו של השופט שבשבסקי, שקיבל את העתירה, כתב השופט:

"אין לך חוק, אלא אם הוא הובא לידי הרבים, בדרך שהחוק קבע לעצמו. כי אם לא כן, ייווצר מצב של אנדרלמוסיה, שאיש לא ידע ולא יוכל לדעת מה מותר ומה אסור. ולפיכך, אי אפשר יהיה לדרוש ממנו שיהא שומר חוק ושלא יעשה מעשה בלתי חוקי".

"תקנה בת פועל תחיקתי" - מדובר בתקנה כללית אשר משנה את המצב המשפטי בארץ. זוהי חקיקת המשנה אשר משלימה את החקיקה הראשית (החוק): בחוק נקבעים העקרונות הכלליים, ובחקיקת המשנה, שלפעמים מכונה תקנות, נעשית ירידה לפרטים. הפרדה זו באה כדי שלא לכלות את זמנו של המחוקק בירידה לפרטים, לא להעסיקו בעניינים טכניים שאינם בקיא בהם, וכדי לאפשר את הגמישות הנחוצה בירידה לפרטים, שמטבע הדברים משתנים בתדירות גבוהה יותר. חקיקת משנה מותקנת על ידי גורמים של הרשות המבצעת: שרים, פקידים בכירים, מושלים צבאיים, וכדומה.

***המרצה החליט לדלג על שאר העקרונות מטעמים של חוסר זמן והתחשבות במצב.**

הפרשנות במשפט הפלילי

ישנן מס' דרכים לפרש סעיפים בחוק:

עפ"י הפרשנות הטבעית והפשוטה

שיטה אחת היא לתת פרשנות טבעית ופשוטה למילות החוק. הרעיון העומד מאחורי גישה זו היא כי על האזרח לדעת מבעוד מועד וללא קשיים, מה מותר ומה אסור. אסור להשתמש בלשון מעורפלת, שכן אז אין אפשרות לדעת מה מותר ומה אסור.

פסיקה לקולא

In dubio pro reo (לא צריך לזכור את הלטינית) – תמיד ללכת לטובת הנאשם. סעיף 34כ"א אומר כי: "ניתן דין לפירושים סבירים אחדים לפי תכליתו, יוברע העניין לפי הפירוש המקל ביותר, עם מי שאמור לשאת באחריות פלילית לפי אותו דין". זאת אומרת, כשהשופט בא לפרש חוק, הוא צריך לקבוע מה היתה תכלית החקיקה, למה התכוון המחוקק. במילים פשוטות "אם יש ספק – אין ספק" – יש ללכת לטובת הנאשם.

דוגמאות לפרשנות:

פסקי הדין הבאים ממחישים את הפרשנות שכל שופט יכול לתת לחוק:

פסק דין חיים מזרחי 1979

חיים מזרחי היה אסיר בחופשה שלא חזר לכלא בשעה שיעדו לו. עקב כך הוא הועמד לדין בבית המשפט המחוזי בעבירה של הפרת הוראה חוקית. בית המשפט המחוזי הרשיע את הנאשם בסעיף של הפרת הוראה חוקית ("המפר הוראה שניתנה קשורה מבית משפט או מאת פקיד הפועל בתפקיד רשמי ומוסמך לאותו עניין, דינו מאסר שנתיים") וזיכה אותו בעבירה של בריחה ממשמורת חוקית ("הבורח ממשמורת חוקית שהוא נתון בה בגלל עבירה פלילית, דינו 7 שנות מאסר"). כאמור, הנאשם ערער על העונש. מנגד המדינה ערערה על פסק הדין וטענה כי מדובר בבריחה ממשמורת חוקית. בבית המשפט העליון, מבין שלושה שופטים, הנשיא ברק זיכה את הנאשם מעבירת הפרת הוראה חוקית והרשיע אותו בעבירת בריחה ממשמורת חוקית.

פסק דין בנימין סוויסה 2005

מר סוויסה נידון למאסר עקב עבירה בתחום הסמים. סוויסה ביקש לדחות את מועד הכניסה לכלא. אולם הוא לא התייצב ביום שיועד לו להיכנס לכלא. עקב כך הועמד לדין בבית המשפט המחוזי בעבירה של בריחה ממשמורת חוקית. הנאשם ערער לבית המשפט העליון גם לגבי ההרשעה וגם לגבי העונש. העליון זיכה אותו מעבירה של בריחה ממשמורת חוקית, אבל הרשיע אותו בעבירה קלה יותר של הפרת הוראה חוקית. המדינה שלא היתה מרוצה מההחלטה, הגישה בקשה לדיון נוסף. בדיון הנוסף ישבו 5 שופטים ובדעת רוב של ארבעה מול אחד, הוחלט שהנאשם אכן הפר הוראה חוקית והוא לא ברח ממשמורת חוקית. מי שהיה בדעת מיעוט היה השופט מאיר שמגר. השופט מנחם אילון, שכתב את פסק הדין, כתב:

"ככל הנראה זהו המקרה הראשון שבו הוגש כתב אישום על עבירת בריחה ממשמורת חוקית על אי התייצבות במועד כדי לשאת בעונש שהושט בגזר דין. תחילה לכל, נמנע הייתי מלהעניק לאדם שדינו נגזר למאסר, סטטוס או מעין סטטוס חדש. מעמדו כבן חורין, והוא הראוי לתואר סטטוס, נשאר בידו כפי שהיה, ואף עתה ביושבו בכלא, הריי הוא בן חורין שחופש תנועתו הוגבל כדין, כבן חורין".

השופט אילון טען כי אדם, גם כשהוא בכלא, הוא בן חורין. השופט אילון אף מתייחס לפסיקתו של השופט אהרון ברק בפסק דין מזרחי (הנזכר לעיל):

"בהלכת מזרחי נקבע כי מי שהיה נתון במשמורת חוקית וקיבל חופשה ולא חזר במועד עם סיום תקופת החופשה, אשם בבריחה ממשמורת. בעיניי משהופעל לגבי אדם פיקוח כדין שיש בו משום הגבלת תנועתו, הריי משעה זו ואילך הוא נתון במשמורת והוא ממשיך להיות נתון במשמורת גם כאשר בפרק זמן מסוים הוא מחוץ למשמורת."

השופט אילון תוקף את החלטתו של אהרון ברק בפסק דין מזרחי וטוען כי משמורת נחשבת רק במצב של אקט פיזי. למשל כששוטר עוצר אדם ושם אותו בניידת, ואותו אדם בורח מהניידת.

"בהמשך להלך מחשבה זה, דעתי היא שלאור הדחיה של תחילת ריצוי העונש, אין לגרוס שבהגיע המועד בו נצטווה הנאשם להתייצב, כדי להתחיל את המאסר בפועל, הוא נכנס אוטומטית למשמורת."

בניגוד לדעתו של אהרון ברק, שטען כי הנאשם הופך אוטומטית לאדם תחת משמורת מרגע שנגזר עונשו, השופט אילון שחולק עליו, טוען כי יש צורך באקט שמבהיר לנאשם כי הוא תחת משמורת. למשל, אם השופט מודיע לנאשם באולם המשפט כי הוא עצור. אשר על כן, בריחה מבית המשפט תיחשב לבריחה ממשמורת. אולם, כשהנאשם "מתבקש" להגיע ולהתייצב בבית הכלא במועד מסוים ולא הגיע, למעשה לא הופעל עליו שום אקט חיצוני שמשתמע ממנו כאילו היה במשמורת.

פסק דין מרים תורג'מן 1965

הגב' תורג'מן עסקה בזנות לפני נישואיה וגם במהלך נישואיה. תורג'מן הועמדה לדין בבית המשפט המחוזי בגין שתי עבירות: (1) החזקת מקום לשם זנות, (2) עיסוק בזנות. המחוזי הרשיע אותה בעבירה של החזקת מקום לשם זנות. תורג'מן ערערה לבית המשפט העליון בטענה כי לא ניתן להרשיעה בהפעלת מקום לזנות מכיוון שזהו מקום מגוריה. העליון הרשיע את הנאשמת (שלושה שופטים מול שניים). השופטים שהרשיעו אותה טענו כי אילו בחוק היה כתוב מפורשות כי חל איסור להפעיל מקום אך ורק לשם זנות, אזי היה ניתן לקבל את ערעורה. אך היות ובחוק כתוב כי חל איסור על הפעלת מקום לשם זנות, כוונת המחוקק היא לכל מקום, גם אם המקום משמש למגורים. השופטים שהיו בדעת רוב הדגישו את העובדה כי מטרת המחוקק בחיקוק החוק האוסר על החזקת מקום לשם זנות, היא להלחם בתופעה, זאת היות ולא ניתן להגדיר זנות כעבירה. השופטים שהיו בדעת מיעוט סברו כי אין הגיון בהרשעה של החזקת מקום לשם זנות, כשזנות כלל לא נחשבת עבירה. השופט זוסמן סבר כי אם תאכף עבירה של החזקת מקום לשם זנות, הזנות תעבור לרחוב.

אגב, במהלך השנים הוכח כי לאחר שהמשטרה פעלה לסגירת מקומות שפעלו לשם זנות, הזנות אכן עברה לרחוב.

פסק דין הלנה תורג'מן 1991

הלנה תורג'מן הורשעה בבית המשפט המחוזי בשתי עבירות: (1) סרסרות למעשה זנות (2) החזקת מקום לשם זנות. היא נידונה למאסר של 18 חודשים, מתוכם 6 חודשים למאסר בפועל והיתר במאסר על תנאי. בית המשפט המיר את עונש המאסר בעבודות לתועלת הציבור. הלנה תורג'מן ערערה על ההרשעה לבית המשפט העליון, גם על סעיפי ההרשעה וגם על חומרת העונש. סנגורה טען להפליה, היות וכולם ידעו (גם המשטרה) שהיא מפעילה מקום לשם זנות וכי מקומות כאלו רווחים (באותה תקופה) בתל אביב. לכן ביקש כי יגזרו עליה יומיים עד שלושה בלבד של עבודות שירות. דעת הרוב של השופטים שישבו בהרכב (מנחם אילון, דב לוין) היתה כי אין להתערב בעונש, היות והעונש שקיבלה במחוזי תאם את כוונת המחוקק - להלחם בזנות. שופטי הרוב כתבו:

"השתת מאסר בין יומיים שלושה בלבד, כפי שמבקש בא כוח המערערת, בנסיבות שלפנינו, משמעותה עשיית כוונתו של המחוקק פלסטר והרקה מתוכן של האמור בסעיף 207 לחוק העונשין, סרסרות ומעשה זנות היא עבירה בזויה ומבזה. כך נראית בעיניי המחוקק וכך נראית בעינינו."

במילים אלו טוענים השופטים כי אי אפשר לעשות צחוק מכוונת המחוקק ולפסוק עונש כל כך מגוחך על עבירה שבעינינו וגם בעיניהם נראית בזויה ומבזה.

השופט מישאל חשין שהיה בדעת מיעוט, קיבל את טענת המערערת וכתב:

"טענה נוספת שבפי המערערת היא שהמשטרה נוקטת בסלקטיביות בהפעלת החוק. באת כוח המדינה הסכימה כי אכן כך מצב הדברים, והדבר נובע בראש ובראשונה מחוסר כח אדם מספיק שבידי המשטרה, לעקוב אחר כל עברייני החוק".

כלומר, הפרקליטות אכן הודתה כי המשטרה נקטה בסלקטיביות באכיפת החוק בשל מחסור בכל אדם. השופט חשין ממשיך:

"דברים נכוחים אלה מקובלים עלינו. עירוב תחומין זה בין אוזלת ידה של הרשות המבצעת לעשות למען אכיפה מלאה וראויה של דבר המחוקק לבין הדרישה שגם הרשות השופטת תגלה אוזלת יד במילוי חובתה השיפוטית, הוא עירוב של מין שאינו במינו".

השופט טוען כי העובדה כי למשטרה אין את היכולת לאכוף את החוק, אינה צריכה להשליך על בית המשפט. חשין ממשיך:

"מדיניות המשטרה היא איפא שלא לחקור בענייניהם של מכוני עיסוי וממילא שלא להעמיד את מנהליהם ואת המחזיקים בהם, אלא אם באה תלונה על קיומו של מכוני פלוני ותלונה שתבוא בדרכה הרגילה מפיהם של השכנים. כך מסכימים הכל שהמסקנה הנדרשת היא שהמשטרה נחלצת לביעור הנגע אך במקום ששכן טורח להגיש תלונה". הטעם לכך לא נתברר עד היום"

השופט חשין מותח ביקורת על המשטרה שפועלת היכן שנח לה. השופט חשין מסכם:

"כללם של דברים, מדיניות המשטרה באשר למכוני העיסוי למיניהם, יצרה דין למעשה, ולפיהם יש לראות בעלים ומנהלים של מכוני עיסוי כמו עוברים עבירה שעיקרה מטרד".

בסיכומו טוען השופט חשין כי המשטרה והפרקליטות יצרו מצב בו הם לא רואים בחומרה את הפעלת מכוני העיסוי ומתייחסים אליהם כאל מטרד בלבד, כאשר האכיפה היא רק אם השכנים מתלוננים. עוד מסכם חשין:

"עיקרון יסוד הוא במשפט, אין עונשין אלא אם כן מזהירין, והוא עיקרון החוקיות. כולנו ידענו והיכרנו יסוד זה, שאדם יוזהר מראש על התנהגות אסורה ועל הסנקציה שהוא עלול לשאת בה, והריי היא מן היסודות היוצרים את שלטון החוק", "אין במדיניות המשטרה כדי לבטל את דין העונשין, מעין דסואטודו. הריי לאט תחת המחוקק המשטרה. אולם ככל שקצבת העונש הוא עניין דומה בעיני, יש לתת משקל למדיניות יוצרת זו של המשטרה, שכן התעלמות מאותה מדיניות יהיה בה כדי לפגוע בעיקרון החוקיות לא פחות".

השופט חשין טוען בסיכומו כי עיקרון החוקיות משמעו שיש להפעיל את החוק באופן שווה כלפי כולם. במקרה זה המשטרה יצרה מדיניות לפיה לא אכפת לה מהפעלת מכוני עיסוי ופעלה רק לאחר תלונת השכנים. לכן עקרון החוקיות לא חל כאן היות ויש להפעילו באופן שווה כלפי כולם.

בשורה האחרונה של פסק הדין של השופט חשין הוא כותב:

"השאלה היא אינה אם אסב עם המערערת אל שולחן השבת בביתי, אלא אם אורה והמערערת תישלח אל בית האסורים. לא אשב עמה אל שולחני, אך גם לא יהיה זה ראוי לדעתי כי נורה ושערי הכלא יסגרו עליה".

בסופו של דבר חשין סבר כי יש להשית עליה עונש של יום אחד בלבד, אך הוא היה בדעת מיעוט.

שני פסקי הדין האחרונים ממחישים לנו כי כל שופט יכול לתת פרשנות שונה לחוק. יש כאלו שמשתמשים בשיטת הפרשנות הפשוטה והטבעית, דהיינו אדם שעבר עבירה דינו עונש, ויש כאלה שפוסקים לקולא, דהיינו, מכריעים לטובת הנאשם על פי הפירוש המקל ביותר.

אנוש בר-שלום נ' מדינת ישראל 1969**אסורה החניה****בין השעות****07:00/19:00**

בר שלום קיבל דו"ח מעיריית רמת-גן מכיוון שהחנה את רכבו ברח' ביאליק בשעה אחת בצהריים. בר שלום ביקש להישפט בבית משפט השלום בתל-אביב, שם טען כי השלט שהורה מתי מותר ומתי אסור לחנות לא היה ברור היות וניתן היה לקרוא את השעות בהן אסור לחנות גם מימין לשמאל וגם משמאל לימין. בר שלום טען כי הוא הבין מהשלט כי אסור לחנות מהשעה שבע בערב ועד שבע בבוקר ולכן הוא חנה כדין היות והוא חנה בשעה אחת בצהריים. בית משפט השלום הרשיע אותו בעבירה על תקנה 15 לתקנות התעבורה. בר שלום לא ויתר וערער למחוזי. המחוזי לא קיבל את ערעורו ובר שלום ערער לבית המשפט העליון.

בבית המשפט העליון שבעה שופטים דנו בעניינו. השופט אגרנט כתב בפסק הדין:

"אם קוראים את הספרות הללו מימין לשמאל, כי אז בולט הוא, שהחניה היתה אסורה בין שעה שבע בערב (19.00) לשעה שבע בבוקר וכי מכיוון שהמערער החנה את רכבו באותו מקום בשעה אחת אחרי-הצהרים (13.00) הרי שלא עבר כל עבירה."

"אין בידינו להסכים לדעה הזאת. בזמן שנהג נוהג את רכבו ברחוב פלוני ונתקל בתמרור המוצב לידי הרחוב, אין עליו לכלכל את נסיעתו וחנייתו אלא בהתאם למה שכתוב על התמרור, ולפי חוות-דעתו של הבלשן ד"ר סיוון, יש לקרוא את הספרות על התמרור הנדון מימין לשמאל ומשמעותו היא ש"החניה אסורה בין השעה שבע בערב לבין השעה שבע בבוקר".

"אנו מבקשים להוסיף, כי מחובת הרשות, בבואה להציג תמרור כנ"ל, להבליט את כוונתה בצורה ברורה, שאינה משתמעת לשתי פנים, כך שהכתוב על התמרור אינו מצריך פירושים מצד הנהג והוא אינו חייב להרהר בדבר משמעותו."

"לפיכך הוחלט לקבל את הערעור, לבטל את ההרשעה ולזכות את המערער מהעבירה הנדונה."

השופט אגרנט טען כי כשהרשות מנסחת תמרור, עליה לנסחו באופן ברור. היות ובמקרה שלנו לא ניתן היה לדעת כיצד יש לקרוא את השלט, לא ניתן להרשיע את המערער.

שנתיים לאחר מכן, אותו אזרח שוב הגיש ערעור לבית המשפט, במקרה אחר.

אנוש בר-שלום נ' מדינת ישראל 1971

מיודעינו, בר שלום החנה את רכבו על המדרכה ברחוב מרכזי בעיר רחובות וקיבל דו"ח. גם כאן בר שלום ערער לעליון. הוא אכן הודה כי החנה את רכבו על המדרכה אך טען כי כלל לא עבר עבירה, בטענה כי המקום בו חנה כלל לא נחשב מדרכה היות ומדובר במקום לא סלול שמלא בחול. לטענתו מדרכה היא מקום סלול שמיועד לשימוש הולכי רגל. הסתבר שבפקודת התעבורה לא היתה הגדרה למדרכה. בית המשפט העליון ביקש לברר מהי מדרכה באמצעות חמישה מילונים וזה מה שמצא:

- **מילון אליעזר בן יהודה:** "צדי הדרכים והרחובות המתקנים בפרט להליכות אדם ברגליהם".
- **מילון אבן שושן:** "שביל סלול או מרוצף בצד כביש, דרך או גשר, למעבר להולכי רגל".
- **מילון כנעני:** "מפסעה, שביל מרוצף בצדי הרחובות להולכי רגל".
- **מילון גור:** "מפסעה, צדי הדרכים שנתייחדו ברחובות העיר לעוברים ברגל".
- **מילון מדן:** "שביל להולכי רגל משני צדי הכביש".

שניים מהמילונים קובעים כי מדובר בדרך סלולה. על פי שני מילונים אלו, בר שלום לא עבר עבירה. אך מכיוון ששלושה מתוך חמשת המילונים התייחסו למדרכה כאל דרך שהיא גם אינה סלולה, בית המשפט העליון דחה את ערעורו של בר שלום.

ישנו עיקרון משפטי שקובע כי כשהספק פועל לטובת הנאשם, יש לפרש את החוק לקולא (אינדוביו פרו ריאו). אולם במקרה זה בית המשפט לא עשה כן. השופט עציוני נימק זאת כך:

"הייתי אומר שאם כי בעבריינות רגילה נוטה בית המשפט לפירוש החוק לטובת הנאשם, אין מקום לנטייה זו כשמדובר בסוג החוקים הבאים להגן על הציבור מפני תקלות כגון התקלה הנדונה כאן."

השופט עציוני טען כי מדובר בתקלה לציבור ולא בעבירה רגילה ולכן אין כאן מקום לפרש את החוק לקולא.

אהובה לוי נגד מדינת ישראל 1999

אהובה לוי נתפסה כשהיא נוהגת ברכבה עם אוזניה אחת באוזנה. לוי הועמדה לדין פלילי בעבירה על תקנה 169 לתקנות התעבורה שקובעת כי: **"לא ינהג אדם רכב ולא ילך עובר דרך בכביש כשלאוזניו צמודות אוזניות המחוברות למכשיר להשמעת צלילים או קולות, למעט אוזניות המחוברות למכשיר שמיעה רפואי"**. לוי טענה במשפט כי החוק מדבר על אזניות ברבים, שעה שהיא נהגה עם אוזניה אחת בלבד. בדיון טענה התביעה כי לפי סעיף 5 לחוק הפרשנות: **"האמור בלשון יחיד – אף לשון רבים במשמע, וכן להיפך"**. השופט לוי קיבל את הטענה של התביעה והרשיע את לוי. לוי ערערה למחוזי, אך ערעורה נדחה. עקב כך הגישה לוי לעליון בקשת רשות ערעור פלילי ובקשתה התקבלה.

מי שכתב את פסק הדין המרכזי היה השופט יעקב קדמי המנוח. הוא פירש את החוק לקולא, וכך כתב:

"תכליתו של האיסור שקובעת תקנה 169 הנ"ל היא: למנוע מצב שבו "מתנתק" הנוהג ברכב מסביבתו ע"י הצמדת אוזניות לשתי אוזניו; וזאת, להבדיל מ"כרסום" גרידא ברמת הקשב של הנהג וביכולת לקלוט "קולות" המושמעים בסביבתו הקרובה."

"אילו חפץ היה המחוקק למנוע "כרסום" בלבד ביכולת השמיעה של הנוהג ברכב – להבדיל מ"התנתקות" כאמור – היה אומר זאת במפורש. העובדה שאין איסור על האזנה לרדיו, לרשמקול וכיוצ"ב מכשירים המשמיעים קולות – לרבות מכשירי קשר ומכשירי פלפון המצוידים בדיבורית – תוך כדי נהיגה ברכב מלמדת, כי "כרסום" בלבד ברמת הקשב וביכולת השמיעה הינו "נסבל" ומכל מקום אינו אסור."

"סוף דבר, הנוסח הקיים של תקנה 169 לתקנות ניתן לשני פירושים סבירים: האחד – איסור על הצמדת שתי אוזניות לשתי אוזניים; והשני איסור גם על הצמדת אוזניה אחת לאוזן אחת. במצב דברים זה, מן הדין להעדיף את הפירוש המקל עם הנאשם."

השופטת שטרסברג-כהן שיטתה באותו הרכב כתבה:

"נסיון החיים מלמד שלא ניתן להשיג בטיחות אבסולוטית. התקנות נותנות ביטוי לכך. טול לדוגמא את החובה לנהוג כששתי הידיים על ההגה."

"תקנה 169 אוסרת גם על הולך רגל ללכת בכביש כשאוזניות צמודות לאוזניו. האם אכן יש לפרש את התקנה כך שגם אם הולך רגל יחצה את הכביש כשאוזניה אחת לאוזנו, יעבור עבירה?"

"כחברי השופט קדמי, שלנימוקיו אני מצטרפת, כך גם אני סבורה כי לשון הרבים שנקט מתקין התקנות, אינה כוללת יחיד, וכי הסיוע של סעיף 5 לחוק הפרשנות תיושם."

בסופו של דבר, בית המשפט החליט לזכות את הגב' אהובה לוי.

עמוס רומנו נגד מדינת ישראל 1999

עמוס רומנו ואהרון בבאני ניהלו ברמת-גן מועדון משחקים בשם "דאלאס סנוקר". המקום היה פתוח לקהל ולא שילמו בו דמי כניסה. השחקן קנה נקודות משחק, כאשר כל נקודה מייצגת ערך כספי מסוים. במהלך המשחק ניתן להפסיד או להרוויח נקודות. נקודות משחק מזכות את השחקן במשחקים נוספים. על פי שיטת המשחק הנהוגה במועדון, לא ניתן להמיר את פתק הזיכוי לנקודות משחק בכסף. מכאן, שהזכייה מתבטאת בזכות למשחקים נוספים ולא לכסף או טובת הנאה חומרית אחרת.

נגד השניים הוגש כתב אישום בבית משפט השלום בתל-אביב, בעבירה על פי סעיף 228 לחוק העונשין ("המחזיק או מנהל מקום משחקים אסורים, או מקום לעריכת הגרלות או הימורים, דינו – מאסר

שלוש שנים או כפל הקנס לפי חוק העונשין, המשכיר חצרים או מרשה את השימוש בהם בידיעה שימשו מקום למשחקים אסורים או לעריכת הגרלות או הימורים, דינו – מאסר ששה חדשים או כפל הקנס האמור בסעיף לפי חוק העונשין". בית משפט השלום זיכה אותם. המדינה ערערה לבית המשפט המחוזי, ובית המשפט המחוזי קיבל את הערעור והחזיר את הדיון לבית משפט השלום למתן גזר דין. על רומנו נגזר קנס בספי 5,000 שקל, ועל בבאני – 2,500 שקל ומאסר על תנאי.

השניים הגישו בקשה לערער לבית משפט העליון בשאלה אחת: האם שיטת המשחק הנהוגה במועדון מוגדרת כמשחק אסור על פי החוק, והסתמכו על סעיף 224 לחוק העונשין שמגדיר "משחק אסור" כמשחק שבו עשוי אדם לזכות בכסף, בשווה כסף או בטובת הנאה.

השופטים יצחק זמיר ודורית בייניש קבעו בדעת הרוב – "משחק במכונות המזכות בנקודות משחק בלבד, הוא משחק אסור". הפרשנות של השופטים נתמכה על המילה "או" בסעיף 224 לחוק העונשין, אשר מפריד בין כסף לטובת הנאה. כלומר, משחק אסור מתייחס גם לכסף וגם לטובות הנאה ואין זה תלוי בזה.

מטרת סעיף 224 שאוסר על הימורים היא למנוע התמכרות, היות וההתמכרות פוגעת לא רק באדם עצמו, אלא גם בסובבים אותו, במשפחתו ובחברה כולה.

הירש ברנבלט נ' היועץ המשפטי לממשלה 1964

ברנבלט היה מפקד "המשטרה היהודית" (קאפו) בגטו בעיר בנדין שבפולין. הוא עמד לדין בבית-המשפט המחוזי, תל-אביב-יפו, על-פי כתב-אישום שהכיל שנים-עשר פרטי-אישום, כולם לפי החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, ובראשם אישומים מחרידים של מסירת ילדים יהודים לידי הנאצים. אותם יהודים סיימו את חייהם במחנות ההשמדה.

ברנבלט ערער על הרשעתו לבית המשפט העליון, ואת פסק הדין המוביל כתב השופט חיים כהן. התעוררה השאלה, מה פירוש "מסירה"? הרי הנאצים ידעו על קיומם של הילדים, וברנבלט רק סייע לאסוף אותם.

השופט חיים כהן כתב בפסק הדין:

"המסירה יכול ותהא מסירה פיסית, ויכול ותהא במסירת מודעה. לא זו בלבד שהמלה "מסר" משמט בלשון העברית, על כל תקופותיה, בשתי המשמעויות; אלא לענין הסכנה לחיי הנמסר, ועל-כן לענין המעוות אשר החוק מתכוון אליו, אין נפקא מינה אם מסירת הנמסר היתה מסירה פיסית, או אם נמסרה רק ידיעה שהביאה לידי תפיסתו. הצד השווה בשני אופני המסירה הוא שמעשהו של המוסר הוא הגורם (אם כי לאו דוקא הגורם היחיד) לכך שהנמסר נתפס בידי השלטון העוין."

השופט כהן מתייחס בהמשך לביטוי "מסירה" בהקשר. של ברנבלט וטוען כי במקרה זה לא בוצעה מסירה.

"משמע שמי שכבר נתפס בידי השלטון העוין, אי אתה יכול עוד למסרו לידי: מסירה פיסית לא תועיל, שהרי מבחינה פיסית כבר הוא בידיהם; ומסירת ידיעה לא תועיל, שמה בצע בידיעה כשהוא כבר נמצא בידיהם. משל למה מסירה שכזאת דומה, לנסיון לעבור עבירה באובייקט שאינו קיים עוד, כמו הריגת אדם שמת."

השופט כהן זיכה את ברנבלט מכל הרשעותיו.

מוחמד ג'בארין נגד מדינת ישראל 1996

ג'בארין היה עיתונאי שפרסם שלושה מאמרים לא מחמיאים על מדינת ישראל. המאמר האחרון שלו היה בסיס להגשת כתב אישום.

במאמר המדובר כתב ג'בארין:

"האמת לאמיתה, אגיד לך, ידידי, שכל אימתי שאמרת: 'הידד, הידד' והשלכתי אבן, השתלטה עלי התחושה שהנצחון קורא לנו: 'הוסיפו לזרוק, הגבירו סבלנות, יותר לתרום ולהתעקש, ואהיה לכם השחר, שאתם מצפים לבואו מזה זמן רב'. לא אכחיש,

ידידי, שכל אימתי שצעקתי 'הידד, הידד' והשלכתי בקבוק תבערה, אני מרגיש, שאני עוטה הוד ותפארת, אני מרגיש, שמצאתי את זהותי ושאתי לוקח חלק בהגנה על הזהות הזאת ושאתי אדם הראוי לחיות חיים מכובדים. תחושה זאת מעוררת בתוכי רגשות יפים."

ג'בארין הועמד לדין בסעיף מתוך **פקודת מניעת טרור** משנת 1948, פקודה שנחקקה על ידי מועצת המדינה הזמנית (לימים הממשלה). הסעיף בפקודה הרלוונטי לעניינו של ג'בארין הוא סעיף 4 שקובע כי **"המפרסם בכתב או בעל פה דברי שבח, אהדה או עידוד למעשי אלימות העלולים לגרום למותו של אדם או לחבלתו, או איומים במעשי אלימות כאלה, הוא יאשם בעבירה, ובצאתו חייב בדין יהיה צפוי למאסר עד 3 שנים או לקנס של 1,000 לירות או שני העונשים גם יחד"** (אגב, סעיף זה בוטל מאוחר יותר).

המיוחד בסעיף זה הוא שבעוד שאר הסעיפים בפקודת מניעת טרור מתייחסים לפעילות במסגרת ארגון טרור, סעיף 4 הוא היחיד שמתייחס לכל אדם ולא רק לארגוני טרור.

בית משפט השלום הרשיע את ג'בארין. ערעורו לבית המשפט המחוזי נדחה. גם בבית המשפט העליון הוא הורשע. ג'בארין הגיש בקשה לדיון נוסף לבית המשפט העליון. העליון נעתר לבקשה. שבעה שופטים דנו בעניינו ולבסוף זיכו אותו.

מי שכתב את פסק הדין היה השופט תיאודור אור. השופט אור טען כי אמנם סעיף 4 אינו מייחס דברי שבח ואלימות לארגון טרור. אולם, כאשר הוא מתפרש על רקע הפקודה כולה, עולה בבירור כי יש לייחס את העבירה לעניינם של ארגוני טרור. כלומר, למרות שסעיף 4 אינו מתייחס לארגוני טרור, אלא לכל אדם, יש להתייחס לסעיף זה כאילו דיבר על ארגוני טרור. והיות וג'בארין אינו חבר בארגון טרור, אין להאשים אותו בעבירה זו. הסיבה לכך שבית המשפט שתל את צמד המילים "ארגון טרור" בסעיף 4 היא מכיוון שהפקודה כולה נועדה להלחם בארגוני טרור ולא באנשים בודדים.

מדינת ישראל נגד בנימין כהנא 1997

במהלך מסע בחירות לכנסת השלוש-עשרה הפיץ כהנא כרוז ובו קריאה "להפציץ את אום אל-פאחם". כהנא הועמד לדין פלילי באשמת המרדה לפי סעיף 136 לחוק העונשין, שקובע מהי המרדה:

1. להביא לידי שנאה, בוז או אי-נאמנות למדינה או לרשויות השלטון או המשפט שלה שהוקמו כדין;
2. להסית או לגרות את יושבי הארץ שינסו להשיג, בדרכים לא כשרות, שינויו של דבר שיסודו בדין;
3. לעורר אי רצון או מורת רוח בקרב יושבי הארץ;
4. לעורר מדנים ואיבה בין חלקים שונים של האוכלוסין.

ההליך התגלגל עד לבית-המשפט העליון, וזה זיכה את כהנא. המדינה שלא היתה מרוצה מההחלטה הגישה בקשה לדיון נוסף. בית המשפט קיבל את העתירה והעבירה לדיון בפני 7 שופטים.

השופט תיאודור אור שכתב את חוות הדעת המרכזית, החליט להרשיע את בנימין כהנא. השופט אור התייחס לסעיף הרביעי וקבע כי בפרסום הכרוז כהנא עורר מדנים ואיבה בין חלקים שונים של האוכלוסין.

נטלים ודרכי הוכחה במשפט הפלילי

נקודת מוצא:

1. **חזקת החפות** - נקודת מוצא בכל הליך פלילי, שקובעת כי אדם הוא בגדר זכאי כל עוד לא הוכחה אשמתו.
2. **חזקה על מעשה שנעשה בתנאים שאין בהם סייג לאחריות פלילית** (ס' 34 ה') - כל אדם חזקה עליו שהיה שפוי בעת ביצוע העבירה כל עוד לא הוכח היפוכו של דבר (למשל, בעל הפרעה נפשית).

התביעה			
התוצאה	כמות הראיות	נטל הבאת ראיות	נטל שכנוע
הרשעה	מעבר לספק סביר (ס' 34 כב' (א))	שלב 1: עד הכרזת התביעה "אלה עדי"	עד סוף המשפט - להוכחת אשמת הנאשם
		שלב 2: הפרכת טענות "סייג" או "טענות הגנה" אחרות של הנאשם.	

הנאשם			
התוצאה	כמות הראיות	נטל הבאת ראיות	נטל שכנוע
זיכוי	מעבר לספק סביר (ס' 34 כב' (א)) (לפי תיקון 39 - מאזן הסתברותי)	לאחר הבאת ראיות התביעה - הוכחת "סייג" או "הגנה".	-----

התביעה

1. **נטל השכנוע:** זה הנטל שחל על התביעה מתחילת המשפט ועד סופו, להוכיח שהנאשם אשם.
2. **נטל הבאת ראיות:** על מנת לשכנע את בית המשפט באשמתו של הנאשם, על התביעה להביא ראיות. שלב הבאת הראיות מתחלק לשני שלבים: השלב הראשון - התביעה מביאה את כל עדיה, ובסיום מכריז התובע "אלה עדיי". מרגע שהוכרזה ההכרזה "אלה עדיי", התביעה לא יכולה להביא עדים נוספים. בשלב שני מותר לתביעה להביא עדויות הזמה, באישור בית המשפט, במצב בו הנאשם טוען טענה מפתיעה שלא מופיעה בעדויות שלו או בראיות. דוגמאות לטענה מפתיעה: הנאשם טוען שבזמן האירוע הוא היה קטין, או שהוא לוקה בנפשו. לתביעה יש הזדמנות להביא עדים שיכולים לסתור את טענותיו.
3. **כמות הראיות:** התביעה מציגה ראיות שביכולתן להוכיח אשמתו של הנאשם מעבר לספק סביר (90%). חשוב להדגיש. אין דבר כזה "מעבר ל**כל** ספק סביר" (אין 100% הרשעה).
4. **הרשעה:** במידה והתביעה עוברת בהצלחה את שלושת השלבים האלה - בית המשפט מרשיע את הנאשם.

הנאשם

1. **נטל השכנוע:** לנאשם לא מוטל נטל השכנוע. הנטל הוא כולו על התביעה.
2. **נטל הבאת הראיות:** הנאשם מביא את הראיות שלו לאחר סיום העדויות של התביעה, בהכרזתה "אלה עדיי". בשלב הזה הוא יכול להציג סייגים (כמו: היה קטין בשעת האירוע, לוקה בנפשו, הגנה עצמית, וכו'). אם הנאשם לא מעלה סייגים, בית המשפט לא מחפש אותם (סייגים רדומים).
3. **כמות הראיות:** הנאשם צריך להביא ראיות שביכולתן ליצור ספק סביר. ציטוט מסעיף 34: **"התעורר ספק סביר, שמא קיים הסייג לאחריית הפלילית והספק לא הוסר, יחול הסייג"**. ספק סביר נוצר כשהראיות הן לטובת הנאשם ביחס של 60%. אולם יש גם מצב של "מאזן הסתברותי" בו הספק מגיע ל-80% ויותר לטובת הנאשם או נגדו.
4. זיכוי: במידה והנאשם הצליח להביא די ראיות שביכולתן ליצור ספק סביר - בית המשפט מזכה אותו.

מושגים בלטינית שצריך לזכור

פירוש	לטינית
אין עונשין אלא אם מזהירין	Nula poena sine lege praevia
מעשה ללא כוונה פלילית אינו עבירה	Actus non facit reum nisi mens sit rea
פסק דין חלוט	Rse judicata
היגיון ההחלטה	Ratio decidendi
אמרת אגב	Obiter dictum
מנהג	Custom
נוהג	Usage
תקלה ציבורית	Public mischief
אין עבירה ללא אשמה	Nullum crimen sine culpa
המעשה הפלילי	Actus Reus
הכוונה (מחשבה פלילית)	Mens Rea
במקרה של ספק, לטובת הנאשם	in dubio pro reo

בהצלחה!

תקציר

שלוש הקטגוריות של חוק העונשין:

- (1) דיני עונשין
- (2) סדר הדין הפלילי
- (3) דיני ראיות.

דיני עונשין: אוסף הכללים, החוקים המגדירים התנהגויות אסורות על פי חוק

סדר הדין הפלילי: ענף פרוצדורלי שקובע איך ומתי מעמידים למשפט. למשל, את מי מותר או אסור לעצור? באילו תנאים ניתן לעצור עד תום ההליכים? איך בנוי כתב אישום? מה כתב אישום צריך להכיל? אילו סוגי חקירות ניתן לקיים? וכו'.

דיני ראיות: אוסף כללים שמגדירים מה מותר להביא לבית המשפט ומה לא. למשל, מה קביל או מה לא רלוונטי, מי רשאי להעיד, מי פסול לעדות, אילו ראיות בית משפט רשאי לקבל או לא לקבל

מנס ריאה (mens rea): הכוונה - היסוד הנפשי הנדרש להתקיימות העבירה הפלילית. אדם עבר עבירה רק אם ביצע אותה במחשבה פלילית (בשונה מליקוי נפשי).

אקטוס ריאוס (actus reus): המעשה הפלילי. עקרון האומר שלא די בכוונה פלילית, או מחשבה פלילית כדי להטיל אחריות פלילית - ויש צורך גם בהתנהגות פלילית.

עיקרון הסימולטניות: ישנה חובה משפטית להוכיח ש"האקטוס-ריאוס" ו"המנס-ריאה" התקיימו בו זמנית. כלומר, על מנת להרשיע יש צורך להוכיח גם מעשה רע וגם כוונה רעה.

עבירה: מעשה או מחדל שדינם ענישה.

מעשה: עשייה, ביצוע פעולה

מחדל: מלשון "חדל", לחדול מביצוע מעשה. כלל הוא כי אם אין חוק שאוסר את המעשה, אין עבירה. כלל נוסף הוא כי החוק חל מרגע חיקוקו ולא באופן רטרואקטיבי (למעט חוק עשיית דין בנאצים ועוזריהם).

פקודה: חקיקה ראשית שנחקקה על ידי הנציב העליון בימי המנדט הבריטי בארץ ישראל או על ידי מועצת המדינה הזמנית. פקודת סדרי השלטון והמשפט שנחקקה עם קום מדינת ישראל על ידי מועצת המדינה הזמנית אימצה לתוך המשפט הישראלי את המשפט המנדטורי. הסיבה לשימוש במונח פקודה, ולא במונח חוק, הוא כדי להבדיל בין חקיקה שנעשתה על ידי גוף נבחר וגוף שאינו נבחר.

מעשה: עשייה, ביצוע פעולה

מחדל: מלשון "חדל", לחדול מביצוע מעשה.

חוק הפרשנות: חוק תשתיתי יסודי של מדינת ישראל אשר קובע כללים לפרשנותם של כלל החוקים. החוק כולל הגדרות למונחים נפוצים. לדוגמה: מה פירוש המושג "חלוט"? מהי הגדרה של יום (מחצות הלילה עד חצות הלילה), מהו חוק, מהו חיקוק, מהו תצהיר, מהי תקנה, וכו'.

המקורות העיקריים של המשפט הישראלי:

- (1) החוק
- (2) הפסיקה
- (3) המנהג

החוק: החקיקה הראשית של הכנסת

הפסיקה: פסיקה של בית המשפט העליון, המחייבת ערכאה שלמטה.

המנהג: התנהגות מסוימת בחברה שמאומצת על ידי בית המשפט. לדוגמה, פסק דין שקבע שיש לפעול על פי המנהג ולשלם 2% על כל עסקת מקרקעין, למרות שזה לא הופיע בחוק.

מעשה בית דין (Res judicata): פסק דין סופי של בית המשפט העליון.

הרכב פסק הדין:

(1) הגיון ההחלטה

(2) אמרת אגב

הגיון ההחלטה (Ratio decidendi): זהו החלק הראשון. החלטת השופט המחייבת.

אמרת אגב (Obiter dictum): זהו החלק השני. כל יתר הדברים בפסק הדין שאינם רציו.

ארבעת מאפייני המנהג:

(1) הוא עתיק יומין

(2) הוא מפורסם וידוע בציבור

(3) הוא כללי

(4) הוא בעל תודעת חיוב - אנשים מבינים שהוא מחייב אותם.

דסואטודו (desuetudo): מנהג שעומד בניגוד ללשון החוק, אך הוא מחייב.

קונסואטודו (Consuetudo): מנהג בעל תודעת חיוב. מנהג מחייב. מנהג שיוצר חוק/דין.

עיקרון החוקיות: "אין ענישה אלא לפי חוק" (סעיף 1 לחוק העונשין) הסעיף קובע כי "אין עבירה ואין עונש עליה, אלא אם כן נקבעו בחוק או על פיו".

דרישת מחשבה פלילית: אדם מבצע עבירה רק אם הוכח שביצעה במחשבה פלילית, זולת אם נקבע בהגדרת העבירה כי רשלנות היא היסוד הנפשי הדרוש לשם התהוותה, או העבירה היא מסוג העבירות של אחריות קפידה.

אחריות קפידה: (אחריות אבסולוטית) מקרה נדיר בו אדם נושא באחריות, אם נקבע בחיקוק שהעבירה אינה טעונה הוכחת מחשבה פלילית או רשלנות. יש צורך להוכיח רק אקטוס ריאוס (המעשה). מקרה זה הוא היחיד בו נטל השכנוע הוא על הנאשם והתביעה אינה צריכה להוכיח כי היה מודע לקיום נסיבות העבירה או כי התרשל במעשיו. לדוגמה, נהיגה בשעות החושך ללא הפעלת פנסי הרכב.

רשלנות: ניתן להרשיע אדם גם ברשלנות, למרות שלא הוכחה כוונה. למשל: מהנדס שהתרשל ואישר מבנה שקרס על דייריו, או רופא שדיבר בטלפון תוך כדי ניתוח ושכח מכשיר בבטנו של המנותח. דוגמה קלאסית לרשלנות היא נהיגה במהירות מופרזת שגורמת לתאונה.

שלוש הערכאות במערכת המשפט הישראלית:

(1) השלום - דן בעבירות חטא ועוון

(2) המחוזי - דן בעבירות פשע

(3) העליון - דן בערעורים בלבד.

שלושה סוגי העבירות:

(1) חטא - עד שלושה חודשי מאסר

(2) עוון - משלושה חודשי מאסר עד שלושה שנים

(3) פשע - משלוש שנים עד מאסר עולם/מיתה.

סוגי ערעורים:

(1) ערעור בזכות - לא צריך לבקש רשות ערעור

(2) ערעור ברשות - צריך לבקש רשות ערעור.

שלבי הערעור:

(1) ערעור למחוזי - תיק שנדון בשלום ניתן לערער עליו אוטומטית למחוזי

(2) ערעור לעליון - תיק שנדון מלכתחילה במחוזי, ניתן לערער עליו אוטומטית לעליון. תיק שהתחיל בשלום ונדחה במחוזי, יש להגיש בר"ע (בקשת רשות ערעור) לעליון.

שלושת כללי צדק טבעי:

(1) ישמע הצד האחר (Audi alteram partem) - משמעותו שהשופט לא יכול לקבל פסק דין מבלי ששמע את שני הצדדים

- (2) איסור משוא פנים (Bias) - לשופט אסור לדון בעניין שהשופט עצמו הוא צד בו או שיש לו עניין באחד הצדדים
- (3) חובת ההנמקה - כשהשופט נותן החלטה הוא חייב לנמק אותה (כדי שניתן יהיה לערער עליה).

טבלת הזכויות של הופלד: טבלה הטוענת כח מול כל זכות יש חובה ומול כל חובה יש זכות. לדוגמה, מול הזכות לנהוג ברכב קיימת החובה לשמור על בטיחות הולכי הרגל, או מול הזכות לנהוג ברכב מוטלת החובה על משתמשי הדרך לאפשר לי לנהוג.

טענה מקדמית: טענת הגנה העולה בדיון משפטי ומבקשת לבטל את הדיון עקב פגם מהותי בעצם הגשת העניין לבית המשפט.

טענה מקדמית סעיף 10 לחוק: הגשת כתב האישום או ניהול ההליך הפלילי, עומדים בסתירה מהותית לעקרונות של צדק והגינות משפטית. כלומר, למרות שאדם עבר עבירה, הוא יזוכה בגלל הנסיבות (ראו דוגמה המקרה של מרטריסיאן).

מאפייני דיני העונשין:

- (1) אין עונשין אלא אם כן מזהירין - (Nula poena sine lege praevia). אין עבירה ואין עונש עליה, אלא אם כן נקבעו בחוק או על פי.
- (2) אין עונש למפרע - חיקוק היוצר עבירה, לא יחול על מעשה שנעשה לפני יום פרסומו כדין, או יום תחילתו, לפי המאוחר.
- (3) ביטול העבירה לאחר עשייתה - נעברה עבירה ובוטל בחיקוק האיסור עליה - תתבטל האחריות הפלילית לעשייתה; ההליכים שהוחל בהם - יופסקו; ניתן גזר-דין - יופסק ביצועו; ולא יהיו בעתיד עוד תוצאות נובעות מן ההרשעה.
- (4) שינוי חיקוק לאחר עשייתה העבירה - נעברה עבירה ובטרם ניתן פסק-דין חלוט לגביה, חל שינוי בנוגע להגדרתה או לאחריות לה, או בנוגע לעונש שנקבע לה, יחול על הענין החיקוק המקל עם העושה.

ארבע יסודות העבירה הפלילית:

- (1) היסוד העובדתי - בוצע מעשה פלילי
- (2) היסוד הנפשי - היתה כוונה פלילית
- (3) מבצע העבירה - קיים אדם שביצע את העבירה
- (4) הערך המוגן - האיסור הקיים בחוק.

חובת פרסום: בפקודת סדרי החוק והמשפט נאמר שיש לפרסם כל חוק בעיתון רשמי שנקרא "רשומות".

דרכי הפרשנות במשפט הפלילי: (1) עפ"י הפרשנות הטבעית והפשוטה למילות החוק (2) פסיקה לקולא - תמיד ללכת לטובת הנאשם.

חזקת החפות: נקודת מוצא בכל הליך פלילי, שקובעת כי אדם הוא בגדר זכאי כל עוד לא הוכחה אשמתו.

סייג לאחריות פלילית: כל אדם חזקה עליו שהיה שפוי בעת ביצוע העבירה כל עוד לא הוכח היפוכו של דבר (למשל, בעל הפרעה נפשית).